

vrijdag

29.04.2011

20.00 Concertzaal

19.15 Inleiding door
Ignace Bossuyt

L'ARPEGGIATA, NURIA RIAL & PHILIPPE JAROUSSKY

Teatro d'amore

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografieën

L'Arpeggiata is een vocaal-instrumentaal ensemble met een variabele bezetting, onder leiding van Christina Pluhar. Zij verzamelt de beste Europese instrumentalisten van het moment en stelt programma's op met uitzonderlijke zangers, zowel uit het barokke milieu als uit de wereld van de volksmuziek. Sinds het ontstaan van het ensemble in 2000 stelt L'Arpeggiata zich tot doel het rijke repertoire van de Italiaanse vroegbarok te exploreren. Dit vertaalt zich in een vernieuwende vocale aanpak en in een grote openheid voor invloeden uit de volksmuziek. Daarnaast wijdt het ensemble zich ook aan instrumentale improvisatie en maakt het regelmatig de oversteek naar andere disciplines zoals dans en theater. Met zijn geanimeerde concerten en met cd's als *La Tarantella*, *All'Improviso* en *Los Impossibles* oogst L'Arpeggiata unaniem succes bij pers en publiek.

Christina Pluhar is afkomstig uit Graz, Oostenrijk. Na haar studies klassieke gitaar ontdekte ze haar liefde voor renaissance- en barokmuziek, en ging ze luit en barokharp studeren, onder meer in Den Haag en aan de Schola Cantorum Basiliensis bij Hopkinson Smith. Sinds 1992 woont ze in Parijs. Ze speelt geregeld in ensembles als La Fenice, Hespèrion XXI, Il Giardino Armonico en Les Musiciens du Louvre, en assisteert Ivor Bolton sinds 2001 aan de Staatsoper in München. Daarnaast is Christina Pluhar de oprichter en artistiek leider van L'Arpeggiata. Ze geeft masterclasses aan de universiteit van Graz en doceert sinds 1999 barokharp aan het conservatorium van Den Haag.

Philippe Jaroussky (FR) begon zijn carrière als violist en ging later zang studeren bij Nicole Fallien. Inmiddels is hij uitgegroeid tot een van de bekendste contratenoren ter wereld. Hij wordt geroemd om zijn etherische stem, zijn virtuoze coloratuurtechniek en zijn stilistische meesterschap in barokke cantates en opera's. Het zwaartepunt van zijn repertoire ligt bij componisten als Carestini, Monteverdi, Vivaldi en Händel, maar dit belet hem niet om bijvoorbeeld ook Franse *mélodies* uit de late 19e en vroege 20e eeuw te zingen, zoals op de cd *Opium*. Philippe Jaroussky werkt frequent samen met ensembles als La Fenice, L'Arpeggiata en Elyma. In 2008 werd hij door Echo-Klassik uitgeroepen tot zanger van het jaar.

De sopraan Nuria Rial (ES) studeerde eerst in Catalonië en later in Basel bij Kurt Widmer. Als soliste treedt ze vaak op met ensembles zoals Il Giardino Armonico, Ricercar Consort, Capriccio Stravagante, Concerto Köln, El Concierto Español en Al Ayre Español. Nuria Rial is ook actief in de opera en werkte mee aan producties voor De Munt, Staatsoper Unter den Linden en het Théâtre des Champs-Élysées. Ze is te horen op verschillende cd's, waaronder een prachtige opname van Pergolesi's *Stabat Mater* met het Ricercar Consort (MIRARE) en de cd *Claros y frescos rios* met gitarist José Miguel Moreno (GLOSSA). Het Concertgebouwpubliek genoot al meermaals van Nuria Rial's warme en doorleefde timbre.

Uitvoerders en programma

Nuria Rial: sopraan
Philippe Jaroussky: contratenor

L'Arpeggiata:
Christina Pluhar: teorbe, barokharp, artistieke leiding
Eero Palviainen: aartsluit, barokgitaar
Elisabeth Seitz: psalterion
Sarah Ridy: barokharp
Veronika Skuplik: barokviool
Doron Sherwin: cornetto
Haru Kitamika: orgel, klavecimbel
Michèle Claude: percussie

—
Claudio Monteverdi (1567-1643)
Toccata

Barbara Strozzi (1619-1677)
Eraclito amoroso

Claudio Monteverdi
Pur ti miro

Claudio Monteverdi
Ohime, ch'io cado

Barbara Strozzi
Che si puo fare

Claudio Monteverdi
Damigella, tutta bella

Maurizio Cazzati (1616-1678)
Ciaccona

Claudio Monteverdi
Quel sguardo sdegnosetto

Claudio Monteverdi
Adagati, Poppea

Claudio Monteverdi
Chiome d'oro

Domenico Maria Melli (1580-1620)
Dispiegate, guance amate

Improvisatie
La dia Spagnola

Claudio Monteverdi
Si dolce e'l tormento

Benedetto Ferrari (ca. 1603-1681)
Son ruinato

Giovanni Felice Sances (1600-1679)
Presso l'onde tranquillo

Giovanni Girolamo Kapsberger (1580-1651)
Arpeggiata

Giovanni Felice Sances
Stabat Mater

Lorenzo Allegri (1567-1648)
Canario

Claudio Monteverdi
Zefiro Torna

Met Nederlandse boventiteling

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Vreugde en verdriet in vroegbarokke parels

De naam van Claudio Monteverdi (1567-1643) klinkt als een klok – en terecht. Op onnavolgbare wijze slaagde hij erin de vernieuwingen van de vroegbarok niet louter te beschouwen als experimenteel amusement, maar ze om te smeden tot duurzame technieken en stijlen in dienst van de muziek. Het resultaat: een ongeëvenaard samenspel tussen (rationele) structuur en (emotionele) expressie. Omstreeks 1600 werd Italië de bakermat van experimenten die levenskrachtig genoeg bleken om de muziek een totaal nieuwe richting te doen inslaan, met als parool het opdrijven van de emotionele impact van de muziek op de toehoorder. Spectaculair in deze evolutie was de opkomst van de solistische vocale genres, waarbij één of enkele stemmen werden ondersteund door een instrumentale bas (de zogenaamde basso continuo). Alle aandacht spitste zich toe op de retorische voordracht van de tekst, die meer dan ooit het alfa en omega werd van het componeren – of, zoals Monteverdi het zelf uitdrukte: *‘L’orazione sia padrona e non serva de la musica’*, *‘De tekst weze de heerseres over en niet de dienaar van de muziek.’* Opvallend is de term *orazione*, namelijk de tekst zoals die door een redenaar of een declamator wordt uitgesproken: met overtuiging, met retorische accenten (zoals plotse pauzes of nadrukkelijke herhalingen), zodat de luisteraar – net als de uitvoerder zelf – zich zonder omwegen in de muziek kan inleven en ontroerd kan worden.

Twee genres binnen de vocale kamermuziek spanden de kroon: het madrigaal en de aria. Later werden deze samengevoegd in de meer uitgebreide cantate. In het madrigaal volgt de muziek de tekst op de voet, waarbij alle nuances muzikaal worden vertaald met de geijkte middelen: melodie, harmonie, maat, ritme, tempo ... Declamatorische passages

zoals de nabootsing van het gesproken woord (recitatiefstijl) wisselen af met soms extreem virtuoze uitbarstingen – alles in functie van een optimale weergave van de tekstinhoud.

De aria is meestal een strofisch lied, vaak in de maat van drie en dansant van karakter (nu en dan waagt L’Arpeggiata zich zelfs aan een jazzy interpretatie). Doordat de muziek van de eerste strofe hernomen wordt in de volgende strofes, is er van een detaillistische tekstweergave geen sprake. Hier primeert de uitdrukking van een meer algemene sfeer, geïnspireerd door de vaak pastoraal getinte teksten over de liefde. Madrigalen daarentegen zijn voorbeelden van een meer dramatische aanpak, zoals in de opera, het genre bij uitstek waarin recitatief en aria de vaste ingrediënten waren. Het eerste meesterwerk op het vlak van de opera staat ook niet toevallig op Monteverdi’s naam: in *L’Orfeo* (1607) symboliseert de lierspelende Orpheus de overweldigende kracht van de muziek.

Geleidelijk werd ook de zelfstandige instrumentale muziek belangrijker, hetzij als een op zichzelf staand repertoire, hetzij binnen de vocale genres. Aan de opera ging een instrumentale ouverture vooraf. Dit was aanvankelijk een eenvoudige improvisatorische *intrada*, zoals de sprankelende *Toccata* die Monteverdi’s *L’Orfeo* inleidt. In strofische aria’s kwam geregeld een instrumentaal refrein voor, dat tussen de strofen werd herhaald (bijvoorbeeld in *Damigella, tutta bella*). Opvallend in heel wat luchtige, dansante aria’s is de structurele basis van een ostinato: in de instrumentale bas wordt gedurende het hele werk een korte formule herhaald, waarboven de zangstem haar eigen melodisch-ritmische verhaal ontwikkelt. Het effect van zo’n obsessief herhaald baspatroon en een steeds

wisselende bovenpartij is buitengewoon fascinerend. Voor de componist is het een uitdaging om telkens weer een boeiende bovenstem te creëren op een vaak bewust gekozen, eenvoudig baspatroon. Monteverdi leverde meesterlijke staaltjes van deze intrigerende ostinatopraktijk, zoals in *Ohime, ch’io cado*, *Chiome d’oro*, *Quel sguardo sdegnosetto*, en het onvergetelijke duet *Zefiro Torna*. De herderlijke geneugten van de natuur, die in de twee kwatrijnen en de eerste terzine van dit sonnet worden bezongen, komen plots tot stilstand – de basso ostinato verdwijnt – bij het oproepen van het verdriet van de ik-figuur (*Sol io*) in de afsluitende terzine. De schrijnende chromatiek op *piango* (‘ik ween’) spreekt boekdelen, maar toch maakt het wenen uiteindelijk opnieuw plaats voor het zingen: het dansante ostinato keert terug bij de weelderige melismatiek op het canto. Een heerlijk duo is ook het liefdesduet *Pur ti miro* tussen keizer Nero en zijn geliefde Poppea aan het slot van Monteverdi’s opera *L’incoronazione di Poppea* (1642), zijn laatste meesterwerk, waarin ook het lieflijke wiegelied *Adagati*, *Poppea* voorkomt. Dat strofische liederen ook geschikt zijn voor liefdesklachten blijkt uit het tedere en intieme *Si dolce e’ tormento*.

Het aantal publicaties met monodieën en verwante composities was in de 17e eeuw overweldigend. Naast en na Monteverdi lieten talloze componisten zich verleiden tot madrigalen, aria’s, cantates (en opera’s) in de ‘nieuwe stijl’. Een boeiende figuur is de zangeres-componiste Barbara Strozzi, een leerlinge van Francesco Cavalli, Monteverdi’s ontroerende lamento *L’Eraclito amoroso* bezingt de trouweloosheid in de liefde, ook alweer op basis van een ostinate bas, de dalende kwart die in de 17e en de 18e eeuw

het symbool werd van de liefdesklacht. In dezelfde geest baden de lamenti *Che si puo fare*, eveneens van Barbara Strozzi en *Son ruinato* van Benedetto Ferrari, een van de pioniers van de opera in Venetië tijdens de eerste jaren van haar publieke succes vanaf 1637. Drama en lyriek wisselen elkaar af in *Presso l’onde tranquillo* van Giovanni Felice Sances, die dertig jaar lang verbonden was aan het hof van de Habsburgse keizers in Wenen. Zijn *Stabat Mater* getuigt van zijn talent om dramatisch recitatief en lyrische aria ook in de religieuze muziek met elkaar te verbinden.

Dat instrumentale genres vaak gebaseerd waren op improvisaties blijkt duidelijk uit enkele werkjes van Maurizio Cazzati (een *Ciaccona* op een ostinate bas) en Giovanni Girolamo Kapsberger (*Arpeggiata*, op basis van arpeggioakkoorden). Ook dansen waren vaak het resultaat van spontane speelvreugde (zoals de *Canario* van Lorenzo Allegri). Voor elke instrumentalist was de improvisatiekunst immers een vanzelfsprekende vereiste. Vertrouwd terrein voor de musici van L’Arpeggiata!

Ignace Bossuyt

Il divino Claudio

Felice chi ricovra a la dolce ombra,
Claudio gentil, del vostro Monteverde,
Ch'ogni malinconia dal cor disgiombra.

Se dunque al mondo io compassi mill'anni,
A voi solo hò da vivere in eterno,
Sempre in servirvi fia ch'io mi condanni;
Perché musica nuova in voi discerno
Con tal varietà, che n'innamora
Non sol la terra, e 'l ciel, ma ancor l'Inferno;
Quindi nasce ch'ogn'un voi solo honora
Per l'opre musicali, e voi solo ama
Vi sol gradisce, apprezza, e solo adora.

Siate voi mille volte benedetto,
E benedetta la carta, e l'inchiostro,
Che scuopre i frutti del vostro intelletto,
Che fan ch'unico sete al secol nostro,
E dican quanto vogliano i pedanti,
Col mordere, e abbaiare al nome vostro,
Che stiticio è lo stil di tutti quanti.

Ho sentito di Roma smusicare,
Che sopr'ogn'altro par si glorii, e vanti;
I cantanti per certo non han pare,
Ch'il terren li produce a milioni,
E cantono con gratia singolare;
Ma se i compositori non son buoni
Per qual suo stil ch'è sempre fatto a un modo

Che mi straccie l'orecchie, son minchioni.
Non c'è un proceder variato, e sodo,
Non un piccante, un garbo, una eccellenza,
Com'è nel vostro far ch'ammiro e lodo.

Io dico il gentil Claudio Monteverde
Nel cui compor perfetto il stil drammatico
La musica ubbidisce alle parole
Però nel inventioni ardito e pratico
Nobile vario e bello e sempre verde
Si mostra e senza pari sotto il sole.

*Happy is he who takes refuge in the sweet shade,
noble Claudio, of your Green Mount [Monteverde],
for it chases all melancholy from the heart.*

*Were I to pass a thousand years in this world,
I would live eternally for you alone,
and be condemned always to serve you;
for in you I perceive a new music
of such diversity that it captivates
not only earth and heaven, but even hell;
which is the reason all men honour you alone
for your works of music, and love you alone,
admire, esteem, and adore you alone.*

*Then be blest a thousand times,
and blest the paper and the ink
that reveal the fruits of your intellect,
which make you unique in our age,
and let the pedants say what they will,
and bite and bark on hearing your name,
for the style of them all is constipated.*

*I have heard the disharmony of Rome,
which glorifies and boasts of itself above all others;
the singers, to be sure, are peerless,
for the place produces them in millions,
and they sing with special grace;
but if the composers are not good,
since their style is always such*

*as grates on one's ears, they are dunces.
There is no varied and solid technique,
no piquancy, no grace, no excellence
as in your style that I admire and praise.*

*I declare that noble Claudio Monteverde,
in whose perfect compositions in the dramatic style
music obeys the words,
yet who is bold and skilled in his inventions,
noble, varied and fine, and evergreen,
shows himself without equal under the sun.*

Bellerofonte Castaldi, Rime burlesche (1638)
(Manuscript in the Biblioteca Estense, Modena)

Claudio Monteverdi, tekening door Giovanni Grevenbroich

In de kijker

De Gehangenen © Kurt Van der Elst

Huelgas Ensemble

di 10.05.2011 / 20.00 / Concertzaal
**De Gehangenen / Josse De Pauw,
Jan Kuijken, LOD**

De musici van het Orchestre Royal de Chambre de Wallonie voeren op scène een compositie van Jan Kuijken uit. Boven hun hoofden hangen drie zangers en twee acteurs. Voor hen schrijft Josse De Pauw zowel een gezongen als een gesproken tekst. *De Gehangenen* is een eerbetoon aan al wie wegens visionair gedachtegoed opgehangen, gemarteld, verbrand of opgesloten werd.

wo 01.06.2011 / 20.00 / Concertzaal
Huelgas Ensemble / Notre Dame

Samen met de gotische gewelven van de Notre Damekathedraal bereikte de muziek in de late 12e eeuw ongekende hoogten. Zo staan de zangmeesters Leoninus en Perotinus geboekstaafd als de oudste bekende polyfoniecomponisten. Met zijn onovertroffen dynamiek reconstrueert het Huelgas Ensemble de monumentale muziek van de Ars Antiqua.

In het Concertgebouwcafé kunt u gezellig nagenieten met cultuurliefhebbers en mogelijk ontmoet u er ook de artiesten.

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02
IN&UIT, 'T ZAND 34, BRUGGE

PROVINCIE
West-Vlaanderen

BRUGGE

FLUXYS

DeMorgen
een open geest heeft meer

Knack

Klara

SOBRA

focus • wtv